

Diversity of subject areas and the long-standing issue of evaluation and promotion of faculty members in the humanities and arts

Abdolreza Noroozi Chakoli

Editor-in-Chief of Scientometrics Research Journal: Scientific Bi-Quarterly of Shahed University, And Associate Professor, Department of Information Science and Knowledge Studies, Shahed University.

Email: Noroozi@shahed.ac.ir

Faculty members and researchers are among the most important knowledge workers in the science and technology system. Therefore, the correct evaluation of their activities in the form of regulations such as gradation, promotion, top researcher, model professor, and the like, has always been of great importance. These knowledge workers, in addition to providing opportunities for the development and advancement of the higher education system and creating the necessary conditions for the development and scientific and cultural dynamism of society, turn the wheel of science and technology by presenting their valuable scientific and technological achievements, and they are the main leaders of science and technology development.

However, each faculty member and researcher to achieve their ultimate goal, which is to participate in the development of science and technology, is faced with certain requirements and approaches that severely affect his methods and work frameworks. Among these requirements, we can mention various characteristics such as research-oriented or teaching-research-oriented type of the faculty member's activity and other such cases that directly affect his achievement of the set goals. Meanwhile, the "thematic and specialized field of activity" also creates special requirements for each specialized field, and most of all, it affects faculty members' activities. In other words, since each scientific field faces its own requirements based on its missions, so it inevitably uses its specialized tools and methods to participate in the development of science and technology; therefore, evaluating these activities is one of the most important issues and challenges in evaluating the performance of faculty members.

Despite the extensive research that has been done in recent years to identify, explain and introduce differences between approaches, requirements, and scientific behaviors in different fields of science and technology, it is no longer a secret that the problems, challenges, and requirements

in the experimental fields and Engineering is completely different from the requirements of the humanities, social sciences, and arts which focus on other dimensions of science and technology. Undoubtedly, the existence of these varieties affects the type of activities as well as the attitude of faculty members and researchers in various fields towards each other. In the presence of such differences, it cannot be expected that the evaluation of activity, performance, productivity, and promotion of faculty members and researchers in different fields of science and technology will be done with the same methods, criteria, and indicators and without considering their specific issues and requirements.

As mentioned earlier, so far many arguments have been presented in the form of scientific research to explain the differences between the fields of science and its various dimensions. In addition, the need to take these differences into account in evaluations of different domains has been emphasized in related texts and documents. In many researches, the existing differences in different fields have been explained and introduced to the scientific community from dimensions such as different existential philosophies, tools, methods, scientific and citation behaviors, and many other categories. Scientific evidence indicates that to a large extent, differences between fields have been considered and emphasized even in the channels of publishing research results such as "scientific journals" and also in the channels of evaluating and indexing of scientific publications such as "specialized and citation indexes". Examples include databases such as JCR and Scimago, which assess and evaluate scientific journals by their subject areas; because judging the status of the journal, regardless of the subject area, does not provide a clear reality. Similarly, many evaluation criteria of the journal published in scientometrics and presented in databases such as JCR, Scimago, and WoS, or other valid citation and specialized databases and indexes, only have meaning and application in the form of different subject categories and regardless of the subject area, it loses its original concept and place. These examples are just small examples of the vast evidence that points to the need to consider the differences between the components of different subject areas when evaluating them. Meanwhile, the evaluation of the scientific record of researchers and faculty members cannot be an exception to this rule; because the research and educational activities of this knowledge group have been expanded in a wide range of subject areas. Therefore, in the process of evaluations related to the promotion of faculty members, which is also one of the most effective types of evaluations, not only can the existing facts about the diversity and breadth of the subject matter of faculty members not be ignored, but also it is possible to evaluate their performances and activities according to their thematic and specialized contexts by creating appropriate frameworks, criteria, and indicators that take these differences, and then to judge their promotion and scientific productivity.

In the meantime, the development of a promotion regulation that can provide the possibility of evaluating the activities of faculty members based on the thematic context of their activities, in accordance with the requirements and ultimate goals of each subject area, is not a suggestion, but a fundamental necessity. In such a regulation, it is necessary to develop criteria and evaluation indicators in accordance with the conditions, re-

quirements, and specialized characteristics of each scientific field and to be used in the process of promoting faculty members. On the other hand, explaining the professional requirements of the faculty members to enter the promotion process is another priority that needs to be explained in the professional promotion regulations; because the backgrounds and prerequisites for entering the upgrade process are different in various areas. In this case, it can be expected that the promotion regulations will be able to act as an effective and guiding tool and put faculty members and researchers in the right direction of participation for the balanced development of the country's science and technology system in accordance with the requirements and missions of their fields.

Despite the sporadic efforts that have been made so far to improve the scientific evaluation processes of faculty members and researchers in accordance with their fields of expertise, the existing facts indicate that the evaluation of these knowledge workers in processes such as promotion is still based on a set of criteria and indicators. It is done with one tool, regardless of their professional and specialized requirements. This is while that the reform of faculty members' evaluation processes and criteria, according to their areas of expertise, should be such that by explaining the differences between the fields of humanities and arts and other fields, can be finally reflected in the regulations and evaluation processes and promotion of faculty members; And also lead the researchers and the thinkers of these fields to their real position as much as possible. Adopting such a process in evaluation can pave the way for more effective movement of researchers in specific fields, especially in the humanities and arts, to achieve the ultimate goals of their core areas, which are to deepen, target, and think of ways to develop science and technology and further influence it. Undoubtedly, many issues need to be addressed along the way. Issues such as what the most important diversities are that differentiate the promotion of faculty members in the fields of humanities from other fields; What the most important considerations, criteria, and indicators are that can take into account the differences between the humanities and other fields in the promotion process, and finally, whether these considerations, criteria, and indicators are the same in all fields of humanities, which is one of the most important concerns. There are those questions in the field that should be given appropriate answers.

تنوع حوزه‌های موضوعی و مسئله دیرینه ارزیابی و ارتقاء اعضای هیئت علمی علوم انسانی و هنر

عبدالرضا نوروزی چاکلی

سردبیر پژوهش‌نامه علم‌سنجی، دوفصلنامه علمی دانشگاه شاهد و دانشیار گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه شاهد.

Email: Noroozi@shahed.ac.ir

صفحه ۳-۱

اعضای هیئت علمی و پژوهشگران، از مهم‌ترین کارکنان دانشی تأثیرگذار در نظام علم و فناوری محسوب می‌شوند. از این رو، ارزیابی صحیح فعالیت‌های آنها در قالب آئین‌نامه‌هایی همچون ارتقاء، ترفیع، پژوهشگر برتر، استاد نمونه و مانند آن، همواره از اهمیت بالایی برخوردار بوده است. این کارکنان دانشی، علاوه بر فراهم آوردن موجبات توسعه و ترقی نظام آموزش عالی و ایجاد زمینه‌های لازم برای توسعه و پویایی علمی و فرهنگی جامعه، با ارائه دستاوردهای ارزشمند علمی و فناورانه خود، چرخ علم و فناوری را به گردش درمی‌آورند و سکان‌داران اصلی توسعه علم و فناوری محسوب می‌شوند.

با وجود این، هر عضو هیئت علمی و پژوهشگر در راستای دستیابی به هدف غایی خود که همانا مشارکت در توسعه علم و فناوری است، با مقتضیات و رویکردهای خاصی روبروست که روش‌ها و چارچوب‌های کاری وی را سخت تحت تأثیر قرار می‌دهد. از جمله این مقتضیات می‌توان به ویژگی‌های متنوعی همچون پژوهش‌محور بودن یا آموزش-پژوهش‌محور بودن نوع فعالیت عضو هیئت علمی و موارد دیگری از این قبیل اشاره کرد که بطور مستقیم بر دستیابی وی به اهداف تعیین شده مؤثر هستند. در این میان، "زمینه موضوعی و تخصصی فعالیت" نیز مقتضیات خاصی را برای هر حوزه تخصصی ایجاد می‌کند و بیش از همه بر نحوه فعالیت‌های عضو هیئت علمی تأثیرگذار است. به عبارتی، از آنجایی که حوزه علمی بر اساس رسالت‌های خود با مقتضیات خاص خود روبروست و به ناچار از ابزارها و روش‌های تخصصی خود برای مشارکت در توسعه علم و فناوری بهره می‌برد، لذا ارزیابی فعالیت‌های آنها، از مهم‌ترین مسائل و چالش‌های ارزیابی عملکردهای اعضای هیئت علمی محسوب می‌شود.

با وجود تحقیقات گسترده‌ای که در طی سال‌های اخیر در زمینه شناسایی، تبیین و معرفی تفاوت‌های میان رویکردها، مقتضیات و رفتارهای علمی حوزه‌های مختلف علم و فناوری به انجام رسیده، امروزه دیگر بر کسی پوشیده نیست که مسائل، چالش‌ها و مقتضیات موجود در حوزه‌های تجربی و مهندسی، به کلی با مقتضیات موجود در حوزه‌های علوم انسانی، اجتماعی و هنر که بر ابعاد دیگری از علم و فناوری تمرکز دارند، متفاوت است. بی‌تردید وجود این گونه‌گونی‌ها، بر نوع فعالیت‌ها و همچنین بر نحوه نگرش اعضای هیئت علمی و پژوهشگران حوزه‌های گوناگون نسبت به یکدیگر، تأثیر می‌گذارد. در شرایط وجود چنین تفاوت‌هایی،

نمی‌توان انتظار داشت که ارزیابی فعالیت، عملکرد، بهره‌وری و ارتقاء اعضای هیئت علمی و پژوهشگران حوزه‌های مختلف علم و فناوری، با روش‌ها، معیارها و شاخص‌هایی یکسان و بدون در نظر گرفتن مسائل و مقتضیات خاص آنها و به عبارتی، تنها با یک عینک صورت پذیرد.

همانطور که پیش‌تر اشاره شد، تاکنون در زمینه تبیین تفاوت‌های موجود میان حوزه‌های علوم و ابعاد مختلف آن استدلال‌های بسیاری در قالب پژوهش‌های علمی ارائه شده است. علاوه بر این، بر لزوم لحاظ کردن این تفاوت‌ها در ارزیابی‌های حوزه‌های مختلف نیز در متون و اسناد مرتبط تأکیدات فراوانی شده است. در بسیاری از پژوهش‌ها، تفاوت‌های موجود در حوزه‌های گوناگون از ابعادی همچون متفاوت بودن فلسفه وجودی، ابزارها، روش‌ها، رفتارهای علمی و استنادی و بسیاری از مقوله‌های دیگر تبیین و به جامعه علمی معرفی شده است. شواهد علمی حاکی از آن است که حتی در کانال‌های انتشار نتایج پژوهش نظیر «مجلات علمی» و همچنین در کانال‌های ارزیابی و نمایه‌سازی انتشارات علمی نظیر «نمایه‌های تخصصی و استنادی» نیز تا حدود زیادی به تفاوت‌های میان حوزه‌ها توجه و تأکید شده است. به عنوان مثالی در این زمینه، می‌توان به پایگاه‌هایی نظیر JCR و Scimago اشاره کرد که مجلات علمی را به تفکیک حوزه‌های موضوعی‌شان مورد ارزیابی و ارزش‌گذاری قرار می‌دهند؛ چرا که قضاوت در خصوص وضعیت مجله بدون توجه به حوزه موضوعی، واقعیت روشنی را در اختیار قرار نمی‌دهد. به همین ترتیب، بسیاری از شاخص‌های ارزیابی مجلات که در علم‌سنجی ارائه شده و در پایگاه‌هایی نظیر JCR، Scimago و WoS و یا در سایر پایگاه‌ها و نمایه‌های استنادی و تخصصی معتبر پیاده‌سازی شده است، فقط در قالب طبقات موضوعی مختلف، معنا و کاربرد پیدا می‌کند و بدون توجه به حوزه موضوعی، مفهوم و جایگاه اصلی خود را از دست می‌دهد. مثال‌های یاد شده، تنها نمونه‌هایی کوچک از شواهد گسترده‌ای است که لزوم توجه به تفاوت‌های موجود میان مؤلفه‌های حوزه‌های موضوعی مختلف را در هنگام ارزیابی آنها در پیش روی قرار می‌دهد.

در این میان، ارزیابی کارنامه علمی پژوهشگران و اعضای هیئت علمی نیز نمی‌تواند از این قاعده مستثنی باشد؛ چرا که عملکردها و فعالیت‌های پژوهشی و آموزشی این قشر دانشی، در طیف وسیعی از حوزه‌های موضوعی گسترده شده است. بنابراین، در فرایند ارزیابی‌های مرتبط با ارتقاء اعضای هیئت علمی که از مؤثرترین انواع ارزیابی‌ها نیز محسوب می‌شود، نه تنها نمی‌توان واقعیت‌های موجود در خصوص تنوع و گستردگی زمینه موضوعی اعضای هیئت علمی را نادیده انگاشت، بلکه باید با ایجاد چارچوب‌ها، معیارها و شاخص‌هایی مناسب که این تفاوت‌ها را به خوبی لحاظ کرده باشد، امکان ارزیابی عملکردها و فعالیت‌های آنها را با توجه به زمینه‌های موضوعی و تخصصی‌شان فراهم ساخت و سپس در خصوص ارتقاء و بهره‌وری علمی آنها به قضاوت نشست.

در این میان، تدوین یک آئین‌نامه ارتقاء که بتواند متناسب با مقتضیات و اهداف غایی هر حوزه موضوعی، امکان ارزیابی فعالیت‌های اعضای هیئت علمی را بر مبنای زمینه موضوعی فعالیت آنها فراهم سازد، نه به عنوان یک پیشنهاد، بلکه به عنوان یک ضرورت بنیادین مطرح است. در چنین آئین‌نامه‌ای، لازم است ملاک‌ها، معیارها و شاخص‌های ارزیابی متناسب با شرایط، مقتضیات و ویژگی‌های تخصصی هر حوزه علمی تدوین و در فرایند ارتقاء اعضای هیئت علمی بکار گرفته شود. از طرفی، تبیین پیش‌نیازهای تخصصی اعضای هیئت علمی برای ورود به فرایند ارتقاء، از دیگر اولویت‌هایی است که لازم است در آئین‌نامه ارتقاء تخصصی تبیین شود؛ چرا که پیش‌زمینه‌ها و پیش‌نیازهای لازم برای ورود به فرایند ارتقاء در حوزه‌های گوناگون، با یکدیگر متفاوت است. در

این صورت می‌توان انتظار داشت آئین‌نامه ارتقاء قادر خواهد بود به عنوان ابزاری مؤثر و جهت‌دهنده عمل کند و اعضای هیئت علمی و پژوهشگران را متناسب با مقتضیات و رسالت‌های حوزه‌های تخصصی خود، به‌درستی در مسیر مشارکت برای توسعه متوازن نظام علم و فناوری کشور قرار دهد.

با وجود تلاش‌های پراکنده‌ای که تاکنون در زمینه اصلاح فرایندهای ارزیابی علمی اعضای هیئت علمی و پژوهشگران متناسب با حوزه‌های تخصصی آنها صورت پذیرفته، اما واقعیت‌های موجود حکایت از آن دارد که ارزیابی این کارکنان دانشی در فرایندهایی همچون ارتقاء، همچنان بر اساس یک دسته معیار و شاخص، بدون توجه به مقتضیات حرفه‌ای و تخصصی آنها و به عبارتی با یک عینک صورت می‌پذیرد. این در حالی است که اصلاح فرایندها و معیارهای ارزیابی اعضای هیئت علمی با توجه به حوزه‌های تخصصی آنها، باید به‌گونه‌ای باشد که با تبیین تفاوت‌های موجود میان حوزه‌های علوم انسانی و هنر و سایر حوزه‌ها، در نهایت در آئین‌نامه‌ها و فرایندهای ارزیابی و ارتقاء اعضای هیئت علمی و پژوهشگران منعکس شود و اندیشمندان این حوزه‌ها را هر چه بیشتر به سمت جایگاه واقعی خود سوق دهد. در پیش گرفتن چنین فرایندی در ارزیابی، می‌تواند زمینه‌ساز حرکت مؤثرتر پژوهشگران حوزه‌های خاص، بویژه حوزه‌های علوم انسانی و هنر برای دستیابی به اهداف غایی حوزه‌های بنیادی خود که همانا تعمیق‌بخشی، هدفمندسازی و تفکرمدار کردن مسیرهای توسعه علم و فناوری و اثرگذاری بیشتر بر آن است، باشد. بی‌تردید، در این راه مسائل عدیده‌ای وجود دارد که باید به آنها پاسخ داده شود. مسائلی از این قبیل که مهم‌ترین تفاوت‌هایی که ارتقاء اعضای هیئت علمی حوزه‌های علوم انسانی با سایر حوزه‌ها را متفاوت نشان می‌دهد کدام است؛ مهم‌ترین ملاحظات، معیارها و شاخص‌هایی که بتوانند در فرایندهای ارتقاء، تفاوت‌های میان حوزه علوم انسانی و سایر حوزه‌ها را در نظر بگیرند کدامند و در نهایت این که آیا این ملاحظات، معیارها و شاخص‌ها در تمامی حوزه‌های علوم انسانی نسبت به یکدیگر همسان هستند، از مهم‌ترین دغدغه‌های موجود در این زمینه محسوب می‌شوند که باید بدانها پاسخ‌های مناسبی داده شود.